

Diskriminacija manjšine in jezika je bila sistematična

Andrina Mračnikar Filmska ustvarjalka se v dokumentarnem filmu *Izginjanje poda v svojo južnokoroško domovino*

Kaj bo s slovenščino na avstrijskem Koroškem čez dvajset ali trideset let? Kaj umre, ko umre jezik in kaj ostane; kaj se zgodi s spominom, z zgodovino? To je le nekaj vprašanj, ki jih Andrina Mračnikar zastavi v svojem naj-novejšem dokumentarnem filmu *Izginjanje o kompleksnem položaju koroških Slovencev*. »Mislim, da so to vprašanja, o katerih lahko in naj vsak razmišlja sam,« nam je odgovorila. »Seveda pa gre z jezikom veliko več v izgubo kot sam jezik.«

NINA GOSTIŠA

S prepletom arhivskih posnetkov in pričevanj ljudi, zlasti svojih sorodnikov, Andrina Mračnikar razgrinja trpko usodo skupnosti, zajeto v dobro stoletje: od plebiscita leta 1920, na katerem so mnogi v (za)upanju na življenje v sožitju in enakopravnosti glasovali za to, da Koroška ostane v Republiki Avstriji, do ponemčevanja, deporta-

Žal se pojma kot jezik in identiteta vedno znova pojmujeta tudi nacionalistično. Jaz nacionalnega ponosa ne gojim ne do Avstrije ne do Slovenije.

cij, diskriminacije, ki so sledili, ter sprenevedanja in neizpolnjevanja obljub, zapisanih v avstrijsko državno pogodbo iz leta 1955, vse do današnjih dni.

»Slovenščina in slovenska manjšina na Koroškem izginjata, ker je bila diskriminacija manjšine in jezika v zadnjih sto letih sistematična in se je dogajala na vseh ravneh življenja: se pravi na osebni ravni, na vasi, v šoli, na delovnem mestu, v uradu, na ravni politike in zakonodaje. Manjšina do danes nima istih pravic kot nemško govoreča večina, člen 7 avstrijske državne pogodbe, ki ureja pravice manjšine, do danes ni izpolnjen,« pravi. Zato je marsikateri koroški Slovenec sčasoma slovenščino opustil. Število še vedno pada, nekateri mladi se je niti ne učijo več. Tisti,

ki jo govorijo, kot tudi kulturne organizacije, pa so zelo angažirani in aktivni.

Kot v filmu poudari odvetnik Rudi Vouk, je bilo slovensko govorečih nekoč več deset tisoč, danes jih je le še okrog 13.000. V Hodišah, kjer je odrasla režiserka, jih je bilo denimo leta 1910 kar 95 odstotkov, danes pa je število enomestno. Starejši sogovorniki v filmu se spominjajo, da so bili zaradi javne rabe slovenščine nekoč deležni zmerljivk. »Mislim, da v mestih in večjih krajih to danes ne sproža več reakcij,« pove Andrina Mračnikar. »Na podeželju pa se še vedno pojmuje politično, kar je seveda čudno, ker uporaba materinščine naj ne bi bila tolmačena kot politično dejanje, temveč kot samoumevnost. In tisti, ki pozdravljajo s slovenskim dober dan, tega po navadi ne delajo zaradi tega, ker hočejo biti politično aktivni ali pa tako imenovani ekstremisti.«

Odgovornost politike in posameznikov

So pa nemško govoreči nacionalisti leta 1972 v »Orstafelsturm« podrli dvojezične krajevne napise, ki jih do danes niso postavili nazaj. To, kot prikaže film, pogojujejo z deležem prebivalstva, ki bi njihovo postavitev upravičil. Dvojezični krajevni napisi bi bolj pripomogli k vidnosti slovenščine na Koroškem, meni Andrina Mračnikar. Glavna odgovornost zanjo, dodaja, pa je na politiki in slovenskih političnih organizacijah. »Treba bi bilo reformirati sistem dvojezičnega pouka na Koroškem, pogosto otroci po obisku tako imenovane dvojezične ljudske šole ne razumejo slovensko, kakovost pouka je zelo različna od šole do šole. Razen tega je premalo ponudbe, dvojezični pouk se mora začeti v vrtcu in se nadaljevati do konca šolanja.«

Seveda je odgovornost posameznikov, da govorijo slovensko v družinah in z otroki, dodaja, »kar pa tudi ni vedno tako enostavno, če je vse v okolici nemško. To zahteva veliko truda«. Sama s svojim sinom lahko govori le v slovenščini, saj je »povezana z drugimi čustvi in je bolj nežen, bolj oseben in bolj družinski jezik«, čeprav že več kot dvajset let dela, misli, ustvarja v nemščini. »Žal se pojma kot je-

zik in identiteta vedno znova pojmujeta tudi nacionalistično. Jaz nacionalnega ponosa ne gojim ne do Avstrije ne do Slovenije, ampak

Seveda je odgovornost posameznikov, da govorijo slovensko v družinah in z otroki, kar pa tudi ni vedno tako enostavno, če je vse v okolici nemško. To zahteva veliko truda.

slovenščina in nemščina sta moja glavna jezika, ki ju povezujem z drugimi stvarmi, na primer z literaturo, filmom, s spominjanjem in družinsko zgodovino.«

V filmu pripoveduje, navaja družinska in zgodovinska dejstva, razlaga, deli lastne poglede na problematiko in sogovornikom zastavlja vprašanja v obeh jezikih. Tematike se loteva kritično in neposredno pa tudi z veliko miline in empatije. Tako je, kot poudarja, po eni strani poučen, po drugi pa tudi zelo oseben. In s tem, ko želi spodbuditi razpravo, ozavestiti, potrpati na vest, tudi gane – na obeh straneh meje. Na graškem filmskem festivalu *Diagonale* je film prejel nagrado občinstva, na *Festivalu slovenskega filma* v Portorožu vesno za posebne dosežke, Društvo slovenskih režiserjev in režiserka pa ga je nagradilo z nagrado Štiglicjev pogled za izjemno režijo.

Ignoriranje in molk

A tako na Koroškem kot širše v Avstriji je vprašanje koroških Slovencev bolj ali manj prezrto, opozarja Andrina Mračnikar. Ker se v šolah o tem ne učijo, ker dvojezičnosti tako rekoč ni, mnogi, zlasti mlajši, niti ne vedo za koroške Slovence. »Če pa vedo, pa po navadi ne vedo več kot to. Na primer sprašujejo, kdaj smo se priselili v Avstrijo, kar je absurdno glede na to, da so se Slovani naselili na tem območju v šestem oziroma sedmem stoletju, še preden so se naselili Bajuvari. Pravzaprav naj ne bi bila naša na-

Andrina Mračnikar je režijo študirala na dunajski filmski akademiji pri Michaelu Hanekeju. FOTO JOŽE SUHADOLNIK

loga, da te stvari vedno in vedno spet razlagamo.

Drugo v Avstriji pa na manjšinsko vprašanje večinoma gledajo kot na zgolj koroško temo in problematiko, ki se države in njenih državljanov v bistvu ne tiče, kar seveda ni res. Pravice manjšin (ne samo slovenske, temveč tudi hrvaške) so zapisane v avstrijski državni pogodbi. In antifašistični upor koroškoslovenskih partizanov in partizank je bil zelo pomemben, nekateri menijo celo, da je bil pogoj za to, da je bila ta pogodba (ADP) leta 1955 sploh lahko podpisana in je Avstrija s tem spet postala samostojna država. Upor partizanov se je Avstriji štel v dobro kot

prispevek lastnega prebivalstva k samoosvoboditvi. Ampak o tem se v Avstriji ne govori in večina o tem še nikoli ni slišala.«

Kakšne obravnave je ob tem deležna hrvaška skupnost na Gradiščanskem? Tudi hrvaščina izginja, pojasni Andrina Mračnikar, a nekatere stvari, na primer dvojezični pouk ali dvojezični krajevni napisi, so tam bolj urejene. Vsi otroci so denimo avtomatsko prijavljeni k pouku hrvaščine. Kdor tega ne želi, se mora odjaviti. K pouku slovenščine pa se je treba aktivno prijaviti. »Pri nas ni samoumevno, da naj bi na dvojezičnem območju vsi obvladali oba jezika. Za to je več razlag.« Tudi sovraštvo proti manj-

šini tam nikoli ni bilo tako izrazito kot na Koroškem.

»Koroški Slovenci so avtohtona manjšina, ki živi ob meji večinskega slovensko govorečega prostora. Vprašanje meje je bilo sporno po prvi svetovni vojni, ko so se zanjo borili z orožjem in leta 1920 izvedli plebiscit, pri katerem je večina prebivalstva glasovala za Avstrijo. Tudi veliko koroških Slovencev, ker jim je bila tam obljubljena enakopravnost in je to bil njihov življenjski in delovni prostor, v katerem so se vozili tedensko na tržnico v Celovec ali v Beljak, ki sta bila za večino bližja kot Tržič ali celo Ljubljana. Po letu 1945 je bila ta meja spet sporna. Teh konflik-

tov in vprašanj na Gradiščanskem ni bilo. In tudi oboroženega upora partizanov in partizank ni bilo. Da se je toliko koroških Slovencev in Slovenk pridružilo uporu in ga podpiralo, je bila seveda reakcija na prepoved slovenskega jezika in množične deportacije koroških Slovencev v taborišča pod nacionalsocializmom.

Na Koroškem so nemškonacionalna združenja in društva, ki so bila že tradicionalno zelo močna in dobro zasidrana, vedno širila in gojila strah pred jugoslovansko okupacijo Koroške. Da so bile slovenski manjšini dane obljube, ki nikoli niso bile izpolnjene, je ob tem seveda vedno zamlčano.«